

بارش ایده راههای تقویت اعتقادات معنوی-اسلامی و هویت اعتقادی جوانان

بنام خدا

جلسه طوفان ایده جهت پاسخ به این سوال مشخص ذیل در تاریخ 20-07-1404 برگزار شد:

چه راههایی برای "تحکیم اعتقادات معنوی-اسلامی و هویت اعتقادی نوجوانان و جوانان" وجود دارد؟!

این بارش فکری در برنامه شبکه اجتماعی "بله" برگزار شد. این جلسه با مشارکت خانمها: حلیمه دلدار ابراهیمی، زینب دلدار ابراهیمی، نوشین اکبرزاده و بهاره میرزایی، حورا نیازی و محمد هاشم‌نژاد و مرجان جعفری روشن برگزار شد. خانمها زهرا برخوردارپور، اعظم لاریجانی پس از جلسه در تکمیل نظرات و/یا ویراستاری مطالب نظراتی را مطرح نمودند، و تنظیم و ویراستاری نهایی برعهده خانم مرجان جعفری روشن بود. قواعد این بارش فکری عبارت بودند از:

- بخش اول بارش فکری ارائه ایده ها بدون اجازه نقد یا حتی تایید و خدای نکرده تمسخر، قبل از طرح ایده ها باید یک عنوان ترجیحاً، در گروه ارائه می‌شد.
- افراد زمان محدود برای طرح نظرات داشتند، تا در انتها تعداد قابل توجهی ایده وجود می‌داشت.
- تغییر یا افزودن و کاستن بر ایده های دیگران و طرح آن به عنوان ایده جدید مجاز بود.
- در بخش دوم نقد و جمع بندی نظرات توسط افراد مجاز بود.
- در این بارش ایده افراد از افراد خواسته شد که راهکارهایی را مطرح کنند که به حقیقت و دلیل و منطق (بینات) معطوف باشند، اخلاق را مورد توجه قرار دهند، و آرامش را منتقل کنند.

تقویت اعتقادات اصیل اسلامی و هویت اسلامی نسل جدید یک ضرورت است. این موضوع از آنجایی ضرورت است که باعث تقویت معنویت این نسل می‌شود، از طرف دیگر صرف نظر از معنویت، شبهه‌های فرهنگی و اعتقادی و مطالب هدفمند رسانه‌های غربی برای تضعیف فرهنگ مردم مقابله می‌کند. بسیاری از راهکارها با همت مسئولین براهتی قابل اجرا هستند، با این حال، بسیاری از همین راهکارها توسط مردم و برای مردم قابل اجرا هستند. اساساً فرهنگ ما آمادگی پذیرش بسیاری از مفاهیم اصیل همچون برکت، حق الناس، دین و ده برابر بودن پاداش نیکی و ... را دارد. در همین راستا، "نذر فرهنگی" مفهوم بسیار مهمی است که می‌تواند در تحول اخلاقی جامعه مورد توجه مردم باشد و باعث تحول در جامعه شود. مردم می‌توانند نذرهای مرتبط با غذا را به نذر فرهنگی مبدل کنند و اساساً این مشارکت مردم نافی مسئولیت مسئولان نیست. یعنی در حین اینکه مردم مشارکت و مداخله میکنند. مطالبه گری از مسئولین در خصوص درخواست فعالیتهایی برای تحکیم اعتقادات نیز باید جداً پیگیری شود.

بدیهی است که در هر نوع مداخله باید وضعیت فعلی بر اساس یک معیار هدفمند. (مثلاً تعداد افراد پایبند به نماز در یک محله کلاس یا مدرسه) ارزیابی شود و پس از مداخله نیز با همان روش علمی این ارزیابی انجام شود و در صورت تغییر در آن معیار (مثل زیاد شدن افراد دارای التزام به نماز)، موفقیت

مداخله را اعلام کرد. به عبارتی باید به صورت هدفمند اعتقادات فعلی توصیف شود و تصویری از آنچه که می خواهیم جامعه به آن نزدیک شود (بر اساس معیارهای هدفمند مثلاً التزام به نماز یا اخلاق) ترسیم شود و بعد از مداخله گروه مخاطب مجدداً در زمینه مذکور بررسی شود.

الف. راهکارهای فرهنگی:

1. شکل دادن برنامه‌هایی برای دادن فرصت و سکوی انتقال تجربه و قصه به معلمین با اخلاق:

مسئولین و یا مردم میتوانند از معلمین واجد اخلاق، آرام، خالص و دارای بینه و منطق را کمک بگیرند، و فرصت ارائه نظرات را به آنها دهند و از آنها بخواهند از تجارب و قصه‌های خود در زمینه فرهنگ معنوی/دینی سخن بگویند، قصه‌ها حقیقی (مربوط به همین دور و زمانه) و شاید داستانهای پر مغز از مشاهیر ادبی که قابل استفاده در این زمان باشد و آرامش را از طریق معنا حقیقتاً منتقل کنند و قطعاً در این زمینه زیبایی و جذابیت متن باید مورد توجه خاص قرار گیرد.

2. سیاست تشویق و تحسین افراد مومن، با اخلاق، معتمد و آرام (در هر سطحی) اعمال شود:

سیاست تشویق و تحسین افراد مومن و با اخلاق درستکار ولو با ظاهری متفاوت از عرف باید تقویت شود. به عبارتی، باید در هر سطحی برجسته کردن معلمین و قهرمانان با اخلاق، قابل اعتماد و با منطق، کسانی که در داستانهای خود الگوی واقعی از آرامش و برخورد اخلاقی و درست هستند باید مورد توجه قرار گیرند. البته ملاک عینی باید اخلاق و درستکاری باشد، ولی اجباری هم نیست که حتماً ظاهری همراه با چادر و یا ریش یا شبیه به کلیشه مومنان داشته باشند (اگر چه این ظواهر احتمالاً در لیست با اخلاق‌ها دیده شوند). در این میان معیارهای هدفمند و عینی و دور از شک و شبهه باید مورد استفاده قرار گیرند. این افراد باید تحسین شوند و از آنها باید خواست که تجارب ارزشمند خود را در قالب قصه و روایت برای دیگران مخصوصاً نسل جوان بازگو کنند. روایتهای واقعی جذاب و کارآمد تا الگویی برای نسل جدید باشد. اگرچه، مسئولین می‌توانند این برنامه را اجرا کنند ولی در هر محلی سازمانی و یا دانشگاهی، امکان اجرای چنین برنامه‌هایی ولو به صورتی غیر رسمی توسط خود افراد وجود دارد.

3. شکل دادن فرصت تعامل با افراد موثر (مباحثات، سخنرانی و ویدئو کلیپ‌ها، برنامه‌های زنده ...) برای نسل جدید:

اساساً باید تلاش کرد تا افرادی مبلغ افرادی آگاه منطقی و معقول، صادق و منصف، جذاب و بدون تعصب و شبیه به خود این نسل باشند. ترسیم خداوندی که در دسترس، بخشنده، عاشق که البته قاعده‌مند است و دارای اصول و قواعد است؛ یکی از بهترین راههاست. یکی از بهترین الگوها، خود قرآن است. به همین صورت که خود قرآن اینگونه دعوت می‌کند. به عبارتی، آیات مربوط به بشارت و تنذیر همراه با هم دیده میشوند. از طرف دیگر، مبحث ترس آنگونه باید ترسیم شود که ترس از قاعده‌های حاکم در جهان هستی هستند. مثلاً انداختن خود از دره باعث آسیب جدی و یا مرگ میشود یا اینکه اگر یک فرد دیابتی انسولین استفاده نکند و شیرینی بخورد، دچار مشکلات جدی خواهد شد. بدین ترتیب باید یک تعادلی برقرار باشد بین دو وجهی که از خداوند می‌شناسیم. همچنین پاسخ به سوالات مهم در ذهن افراد همچون این موضوع که «چرا خدا اجازه‌ی رنج می‌دهد؟» مورد توجه قرار گیرد. رنجی که در بسیاری از موارد راه را برای تکامل انسان هموار می‌کند. به عبارتی پاسخ به این سؤالات رابطه

هیجانی انسان و خداوند هستی را به یکدیگر نزدیک می‌کند. همچنین، معرفی الگوهای مومن، جذاب، کاربلد و موفق برای جوانان به طوری که الگوگیری برای آنان ملموس و قابل دسترسی باشد، می‌تواند راهکار مفیدی برای استحکام اعتقاداتشان باشد. بدین ترتیب، اجرای برنامه‌های مداخلاتی در سطح یک محله و بسط تدریجی و آهسته به همه کشور قابل اجرا باشد.

در همین مسیر اگر قرآن حقانیتی دارد، (که البته دارد) می‌توان مباحثه‌های بین رهبران آگاه مسلمان و رهبران آگاه غیر مسلمان و حتی دارای شبهه در خصوص حقانیت مذهب برگزار کرد، تا هر کدام دلایل و ادله مطالب معقول خود را بیاد کنند و در اینجا اگر حقی هست، که هست، قطعاً نمایان خواهد شد.

4. تقویت قوانین معنوی/اخلاقی با استفاده از منطق و اخلاق خوب در سازمانها:

قوانین محل کار، سازمانها و مدارس را جدی بگیریم و تغییر دهیم. موضوعاتی مثل احترام به وقت دیگران، وقت نماز، حق الناس، پوشش متین، صحبت منصفانه و ...؛ همگی اهمیت دارند. لکن این قوانین لازم نیست با برخورد بد، خشک و بدون منطق منتقل شوند، بلکه لازمه انتقال درست باید برخورد انسانی، همراه با متانت و انصاف و مهربانانه باشد، مخصوصاً در قبال نسل جوانتر. اجرای این راهکار بیشتر باید از مسئولین سازمانی مطالبه شود.

5. درخواست کمک از رهبران غیر رسمی جذاب و منطبق با ذائقه مخاطب.

هر قشری یک تیپ و الگویی خاص را می‌پسندد و در این خصوص باید از رهبران غیررسمی کمک گرفته شود تا مطالب متقن، اصیل و موثر اعتقادی در آرامش را اجرا و از آن برای فرزندان این جامعه سخن بگویند. بطور مثال، افرادی بودند که بواسطه نماز خواندن محمد رضا گلزار، نماز خواندند. این افراد باید اعتقادات متقن، همراه با دلیلی و برهان را بخوبی منتقل کنند. پس برای هر قشری باید از افراد غیر رسمی شبیه به همان گروه اجتماعی استفاده کرد که اتفاقاً ممکن است اصلاً ظاهر مذهبی نداشته باشند. پس دعوت منظم و دوره‌ای از رهبران غیررسمی ولی معتقد ولو با ظاهری متفاوت می‌تواند یک رویه مهم باشد.

6. شکل دادن گروه‌های گفتگوی اعتقادی اخلاقی در محله‌ها و مساجد و دانشگاه‌ها:

میتوان نشست‌های هفتگی با محور یک مفهوم اعتقادی و اخلاقی (مثل صداقت یا امانت) شکل داد. نشست‌هایی همراه با یک تسهیلگر جذاب و منطقی می‌تواند به شدت مفید باشد. نشست‌هایی بدون سخنران رسمی و با تبلیغات پویا و زیبا که حتی با پنج نفر آغاز شود؛ تمرکز بر استمرار و صداقت، باشد و نه ازدیاد مخاطب.

7. ایجاد پویشهای اجتماعی در مسیر کارهای خیر اخلاقی، زیست محیطی و انسانی:

مردم می‌توانند پویشهای اثرگذار اجتماعی شکل دهند، پویشهایی که در آن انجام کارهای خیر محلی، پاک‌سازی هفتگی خیابان‌ها یا پارک‌ها، توجه به درستکاری (و چک کردن و تذکر خود جوش مردمی، رعایت صف، پس دادن اضافه پول)، دادن وام به نیازمندان با ایجاد صندوقهای قرض الحسنه، به صورتی خودجوش و بدون تعصب و یا جهت گیری سیاسی انجام شود. پویشهایی که توسط چهره‌های متواضع و مؤمن قابل انجام است که می‌تواند یک عمل تأثیرگذار باشد، عملی تأثیرگذار تر از هر تبلیغی! در اینجا وقتی ایمان در رفتارهای کوچک خودش را نشان بدهد،

موثرتر است. این موارد می تواند با مشارکت در فضای مجازی از طریق گذاشتن استوری یا ویدیوهای کوتاه ترویج شود. در صورت شکل دادن این پویشها، امکان درج عبارات کوتاه و ارزشمند از ائمه (ع) و یا حضرت رسول (ص) و یا رهبران دینی اثرگذار در بَنرهای موجود در محل فعالیت خیرانه وجود دارد، تا منطق اعتقادی برگزارکنندگان آن را بیان کنند.

8. تغییر ضرب المثل ها و داستان های کوتاه غیر مفید و جا افتاده:

بسیاری از ضرب المثل های ما ریشه در برخی نکات فرهنگی دارند که شاید الزاماً درست نباشد. یا مثلاً بتوانیم شکل صحیحتری از آن را به دیگران منتقل کنیم. مثلاً:

- خواهی نشوی رسوا هم رنگ جماعت شو.
- هر کس هر چه دارد از پَر قنداقش دارد.
- چراغی که به خانه رواست به مسجد حرام است!
- دست دست را میشوید، دست صورت را.
- در صورتی که اشکال صحیح یا صحیحتر آن عبارتست از:
- خواهی نشوی رسوا هم رنگ حقیقت شو.
- هر که هر چه دارد از بابت تربیتش دارد (که باعث میشود تاکید کمتری بر ژنتیک داشته باشیم) و بیشتر برای تربیت اخلاقی بکوشیم.
- اگر چراغی که دوست داشتی به مستحق دادی، مستحق بهترینها هستی (واقعیت این است که فرایندهای تربیت معنوی و اخلاقی تاکید بر ایثار و پاداش ارزشمند خداوند دارد، و نه حفظ منافع خود)
- دست دست را میشوید دست صورت را، مخصوصاً وقتی دست حق بالای سر باشه (هر مشارکت و تعامل اجتماعی به یک اندازه موثر نیست، وقتی مشارکتهای اجتماعی با حق عجین باشند، نتایج بهتری عاید افراد و گروه ها می شود).

9. برجسته نمودن حقایق علمی منطبق با قران و یا اعجاز قران.

بسیاری از حقایق قران، مثل انطباق درصد خشکی و آب در روی زمین با تعداد کلمات خشکی یا "بر" (13 بار) و دریا یا "بحر" (32 بار) که درصد آن معادل درصد خشکی (29%) و میزان دریا روی زمین (71%) است؛ و اینها می تواند بیانگر حقایقی باشد که اصالت اسلام را هویدا کند. بدیهی است که اگر هدف فقط اثبات وجود خداوند باشد، خیلی از حقایق قابل اثبات مربوط به شگفتی های جهان نیز موثر است. و مواردی همچون موضوعات مرتبط با ایمان و علم در بسیاری از منابع علمی در جهان حائز اهمیت اند. لکن، اهمیت برجسته نمودن شگفتی های قران موضوع بسیار مهمی است که نمی توان آنرا نادیده گرفت.

10. ایجاد بازی های کامپیوتری قابل انطباق با تصمیم گیری اخلاقی:

بازی های کامپیوتری به صورت ناخود آگاه ذهن نوجوان یا جوان را به رویه های مشخص تصمیم گیری اخلاقی و یا غیر اخلاقی سوق می دهد. به طور مثال، "سرباز دشمن در آن هیبت و لباس مشخص باید کشته شود!"، حال اگر بازی هایی طراحی شود که نوجوان را در مراحل تصمیم گیری اخلاقی به مراحل صحیح یا صحیح تری هدایت کند (حداقل منطبق با قران باشد)، به رشد اخلاقی نوجوان یا جوان کمک خواهد کرد. یعنی مسئولیت پذیری در قبال جان انسانها باید در بازیهای کامپیوتری اسلامی مورد تاکید باشد. بدین ترتیب سازندگان بازیهای کامپیوتری باید در

طراحی و تنظیم این بازیها دقت بیشتری کنند. مثلاً در قبال جان انسانها مسئولیت بپذیرند. روند تحقیق و تفحص در تصمیم گیریهای اخلاقی برجسته شود و ...

11. مطالبه برنامه های مشابه "زندگی پس از زندگی" (از صدا سیما) و ای رادیو و ... :

برخی از برنامه های صدا و سیما مثل "زندگی پس از زندگی" نمایانگر الگوی موثرانتقال اطلاعات علمی، منصفانه و منطبق با حقیقت دنیای پس از مرگ است که راستی آزمایی شده اند. این نوع برنامه ها باید مورد مطالبه اقشار مختلف قرار گیرند، و نه تنها از تلویزیون و رسانه ملی بلکه از رادیو و دیگر رسانه ها پخش شوند. و در آخر سئوالهایی همچون این سئوال مطرح شوند که "اگر درست باشه (که هست)، چطور باید پاسخگو باشیم؟!"

12. ایجاد یادآورنده هایی مهم اعتقادی-اخلاقی (همراه با منطق قوی) در هر محل پرتردد و/یا مفرح:

یک سنت نیک در جامعه ما، داشتن جملات و یادآورنده های مهم بر دیوارهای شهری است که در بسیاری از زمانها با خط خوش نگاشته شده اند. این موارد باید مواردی باشند که منطق قوی داشته باشند و باعث آرامش شوند. این موارد می توانند افزایش یابند. همچنین، در صورت امکان، اهدا و یا قرض دادن کتب در این محلها میتواند به عمق این تبلیغ هم افزود، و افراد به صورتی بی طرفانه و موثر به حقایق دینی و آرامشی که این حقایق برای آنها به همراه می آورند، آشنا شوند.

ب. راهکارهای مرتبط با آموزش مستقیم

13. آموزش والدین در خصوص مباحث تربیتی:

یک نکته مهم که باید در نظر گرفت این است که گاهی خود والدین با عدم آگاهی خود، خواه در مباحث اعتقادی و خواه اخلاقی و یا خواه با خصوصیات منفی خود (مثل خسیس، متعصب و سر سخت بودن و یا اخلاق مدار نبودن) باعث می شوند که نوجوان حس خوبی نداشته باشد و گاهی حتی با لج کردن و بدرفتاری، عکس آن خصلت و یا رفتار را انجام بدهد. از این رو، اجرای کارگاههای آموزش والدین برای فرزندپروری معنوی یک ضرورت محسوب می شود. این کارگاهها به صورت حضوری و یا مجازی (در قالب جلسات آنلاین یا گروه های مجازی) باید برای والدین در نظر گرفته شود. آموزش والدین درباره انتقال ارزش های اخلاقی به فرزندان، تأکید بر ارتباط موثر والد و فرزند به صورتی محترمانه و لکن واضح و مشخص و تعیین کننده، و با تأکید بر حرمت آزادی های معقول فرزند اهمیت دارد. بدین ترتیب، روش فرزندپروری صحیحی و نیز مربی گری صحیح برای آموزش والدین برای رشد دینی و معتقد شدن فرزندان ضرورت دارد.

14. حضور در اماکن مقدس و موثر (اماکن متبرک و یا طبیعت):

حضور در اماکن مقدس، طبیعت و هر جایی که معنویت در آنجا لمس شود، می تواند به تقویت اعتقادات کمک کند. به همین علت اردوهای مذهبی و یا حضور در طبیعت که انعکاس حضور خداوند است و فاصله گرفتن از هیاهوی دنیا مدرن بدیهی است که تمایل به معنویت در فرد تقویت میشود. همچنین حضور در حرم های متبرک همچون حرم امام رضا (ع) و یا امام علی (ع) و یا حرم امام حسین (ع) باعث ایجاد تجربه معنوی می شود، ... در اینجا هوشیاری نسبت به خود و تجارب خود، و هوشیاری نسبت به تجارب زیسته خود مهم است. از طرف دیگر، بصیرت، استدلال همراه با بصیرت نیز اهمیت دارد. پس توجه به تجارب زیسته از یک طرف و دیگر این آشنایی با اصول متقن و پاسخ به شبهات و سئوالات ذهنی جوانان و نوجوانان، بسیار مهم است. در اینجا است که بنیانهای شناختی نوجوان تقویت می شود. همچنین، باید فضایی را فراهم کرد که

نوجوان و یا جوان بی‌واسطه به خداوند متصل شود و حتی سئوالات خود را از او بپرسد و از آنان نشانه‌هایی همراه با بینه، دلیل، و منطق محکم طلب کند. پس از یک طرف، تجربه معنوی قوی نوجوان و یا جوان و از طرف دیگر تقویت بنیانهای شناختی اهمیت دارند، و هر دو در کنار یکدیگر باید مورد توجه باشند.

15. مقایسه و استفاده از روشهای مداخلاتی روانشناسی در کاهش اضطراب و افسردگی از راه معنویت و رابطه با خداوند:

امروزه اضطراب و افسردگی از مسائل رایج در بین جوانان است، آموزش این قشر در مسیر کاهش اضطراب و افسردگی از طریق مداخلات روانشناختی-معنوی و همراه با رابطه با خداوند می‌تواند اثرگذار باشد. مداخلات روانشناسی مرتبط، اعم از مداخله شناختی رفتاری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، مداخله با استفاده از مدیتیشن (مراقبه) با استفاده از اذکار اسلامی (همچون سوره حمد)، انواع مداخلات با گرایش به معنویت (درمانگری چندبعدی معنوی، درمان یکپارچه توحیدی، ...)، مداخله از طریق راهبردهای مسئله مدار با گرایش به معنویت، مداخله با روش سقراطی (با حضور هدایتگری توانمند، مومن و معتقد) و ...، همگی در صورت اجرای صحیح می‌توانند در نزدیک کردن افراد به دین و معنویت اصیل و دارای بنیانهای قوی موثر باشند و باید ضریب تاثیر هر از روشها مقایسه کرد و بهترین روش را برای استفاده در مداخلات آموزشی، مخصوصاً در مدارس یا حتی برخی کلاسهای دانشگاهی برگزید.